

ՀՏԴ. 582. 284

Մնկաբանություն

**ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ
ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՎԱԾ ԺԱՆԳԱՄՆԿԵՐԻ ԿԱՐԳԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Գ. Մարգարյան

Ժանգասնկերը պատկանում են բարձրակարգ սնկերի Eumycota բաժնի Urediniomycetes դասի Uredinales կարգին: Բազիդիալոր սնկերի շարքում ժանգասնկերը նկատելիորեն առանձնացված խումբ են: Կարգի ներսում գեղերի ենթաբաժինները համեմատաբար կայուն են և մեկուսացված՝ բացառությամբ մի շարք արևադարձային և մերձարևադարձային ժանգասնկերի տեսակների (1):

ԼՂՏ տարածքում առաջին անգամ կատարվել են հատուկ ուսումնասիրություններ ժանգասնկերի տեսակային կազմի բացահայտման ուղղությամբ (2-6):

Հիմնվելով իրականացված հետազոտական աշխատանքների վրա և օգտագործելով տարբեր գրական աղբյուրների մշակումներ՝ ուսումնասիրվող տարածքում հայտնաբերվել և նույնականացվել են 130 տեսակի ժանգասնկեր՝ ընդգրկված 6 ընտանիքների 10 գեղերում (7-9):

Նշված սնկերից 44 տեսակները ԼՂՏ-ում հայտնաբերվել են առաջին անգամ: Ժանգասնկերի տեսակների բաշխվածությունն ըստ կատեգորիաների (ընտանիք, գեղ, տեսակ) ներկայացվում է աղյուսակի տեսքով (աղ. 1):

Uredinales կարգի տեսակների բաշխվածությունն ըստ ընտանիքների, գեղերի և տեսակների

Աղյուսակ 1

Հ.հ.	Ընտանիք	Ցեղ	Տեսակ	Տեսակների թիվն ընտանիքում
1	Pucciniaceae	<i>Gymnosporangium</i>	6 (2)*	109
		<i>Puccinia</i>	83 (24)	
		<i>Uromyces</i>	20 (8)	
2	Phragmidiaceae	<i>Phragmidium</i>	8 (4)	8
3	Melampsoraceae	<i>Melampsora</i>	6 (3)	6
4	Pucciniastraceae	<i>Pucciniastrum</i>	2	2
5	Uropyxidaceae	<i>Tranzschelia</i>	1 (1)	1
6	Coleosporiaceae	<i>Coleosporium</i>	1	1
	Անամորֆ ձևեր	<i>Aecidium</i>	2(2)	3
		<i>Milesia</i>	1	
Ընդամենը՝ 6		10	130 (44)	130

*փակագծերում տրված են ԼՂՏ-ում առաջին անգամ հայտնաբերված տեսակների թիվը:

ԼՂՏ ժանգասնկերի կարգաբանական վերլուծությունից ակնհայտ է, որ թվաքանակով առավել հարուստ է Pucciniaceae ընտանիքը: Հայտնաբերվել է նշված ընտանիքին պատկանող 3 գնդ (*Gymnosporangium*, *Puccinia*, *Uromyces*) և 109 տեսակ:

Gymnosporangium գնդից հայտնաբերվել են 6 տեսակներ, որոնցից 2-ը ԼՂՏ-ում առաջին անգամ են հանդիպում: Նշված գնդից առավել տարածված տեսակ է *Gymnosporangium confusum*-ը:

Pucciniaceae ընտանիքին պատկանող *Puccinia* գնդից հայտնաբերվել են 83 տեսակներ, որոնցից 24-ն առաջին անգամ են հայտնաբերվել: Այս գնդը տեսակների թվաքանակով առաջնային է: Լայնորեն տարածված են *Puccinia bardanae*, *P. malvacearum*, *P. menthae*, *P. nigrescens*, *P. violae* տեսակները: Դրանցից *P. bardanae*-ն նոր է ԼՂՏ միկոբիոտայում և հայտնաբերվել է ուսումնասիրության գրեթե բոլոր տարիներին:

Տարածվածությամբ երկրորդ տեղն է զբաղեցնում *Uromyces* գնդը: Նույնականացվել են այս գնդին պատկանող 20 տեսակներ, որոնցից 8-ը ԼՂՏ միկոբիոտայում նոր տեսակներ են: Նշված գնդին պատկանող *Uromyces appendiculatus*, *U. fallens*, *U. rumicis* ժանգասնկերը ԼՂՏ-ում հաճախ հանդիպող տեսակներ են և հայտնաբերվել են առաջին անգամ:

Հայտնաբերված այլ ընտանիքների գնդերի և ժանգասնկերի տեսակների թիվը ցածր է. Phragmidiaceae ընտանիքից հայտնաբերվել է մեկ գնդ (*Phragmidium*) և 8 տեսակ, որոնցից 4-ը նոր տեսակներ են ԼՂՏ-ում: Նշված գնդին պատկանող լայնորեն տարածված ներկայացուցիչներից են *Phragmidium tuberculatum*, *Ph. mucronatum*, *Ph. violaceum* տեսակները և այլն: Վերջին երկուսը ԼՂՏ-ում հայտնաբերվել են առաջին անգամ:

Melampsoraceae ընտանիքից հայտնաբերվել է՝ մեկ գնդ (*Melampsora*) և 6 տեսակ, Pucciniastraceae ընտանիքից՝ մեկ գնդ (*Pucciniastrum*) և 2 տեսակ, Coleosporiaceae և Uropyxidaceae ընտանիքներից մեկական գնդեր (*Coleosporium*, *Tranzschelia*) և մեկական տեսակներ:

Melampsora գնդին պատկանող 6 տեսակներից 3-ը ԼՂՏ-ում հայտնաբերվել են առաջին անգամ: Հանրապետության տարածքում առավել հաճախ է հանդիպում *Melampsora coleosporioides*-ը, որը նաև նոր տեսակ է:

Pucciniastrum գնդից հայտնաբերվել են հազվադեպ հանդիպող 2 տեսակներ՝ *Pucciniastrum agrimoniae* և *P. circaeae*:

Coleosporium գնդից հայտնաբերվել է միայն *Coleosporium tussilaginis* լայնորեն տարածված տեսակը:

Tranzschelia գնդից հայտնաբերվել է *Tranzschelia pruni-spinosae* սունկը, որը ԼՂՏ միկոբիոտայում նոր և լայնորեն տարածված տեսակ է:

Հայտնաբերվել են նաև 2 անամորֆ ձևեր՝ *Aecidium* և *Milesia*, համապատասխանաբար սնկերի 2 (*Aecidium euphorbiae*, *A. primulinum*) և 1 (*Milesia feurichii*) հազվադեպ հանդիպող տեսակներով:

ԼՂՏ տարածքում հայտնաբերված ժանգասնկերի կարգաբանական վերլուծությունն արտահայտված տոկոսներով բերվում է աղյուսակի տեսքով (աղ. 2):

ԼՂՏ-ում հայտնաբերված ժանգասնկերի ցնդերը

Աղյուսակ 2

Ցնդ	Տեսակ	
	Թվային ցուցանիշ	Տոկոսային ցուցանիշ (%)
<i>Aecidium</i>	2	1,5
<i>Coleosporium</i>	1	0,8
<i>Gymnosporangium</i>	6	4,6
<i>Melampsora</i>	6	4,6
<i>Milesia</i>	1	0,8
<i>Phragmidium</i>	8	6,2
<i>Puccinia</i>	83	63,8
<i>Pucciniastrum</i>	2	1,5
<i>Tranzschelia</i>	1	0,8
<i>Uromyces</i>	20	15,4
Ընդամենը	130	100

Այսպիսով, հետազոտման ժամանակահատվածում նույնականացված 130 տեսակի ժանգասնկերից 83-ը *Puccinia* ցնդի ներկայացուցիչներ են և կազմում են ընդհանուր թվի 63,8 %-ը: Տարածվածությամբ երկրորդ տեղն են զբաղեցնում *Uromyces* ցնդի սնկերը (թվով 20 տեսակ), որոնք կազմում են հայտնաբերված սնկերի 15,4 %-ը:

Phragmidium ցնդի սնկերը թվով 8-ն են և կազմում են 6,2 %-ը, *Gymnosporangium* և *Melampsora* ցնդերից հայտնաբերվել են վեցական տեսակներ և համապատասխանաբար կազմում են 4,6 %: *Aecidium* և *Pucciniastrum* ցնդերից հայտնաբերվել են երկուական տեսակներ և կազմում են 1,5 %: *Coleosporium*, *Milesia* և *Tranzschelia* ցնդերից հայտնաբերվել են մեկական տեսակներ և կազմում են 0,8 %:

Գրականություն

1. Азбукина З.М., Ржавчинные грибы (Низшие растения, грибы и мохообразные), - Владивосток, «Дальнаука», 2005, 615 с.
2. Մարգարյան Գ.Գ., Լեռնային Ղարաբաղում հանդիպող ժանգասնկերի զարգացման առանձնահատկությունները, «ԱրՊՀ Գիտական տեղեկագիր» 1 (14), Ստեփանակերտ, 2007, էջ 68 - 70:
3. Մարգարյան Գ.Գ., Ժանգասնկերով ախտահարված բույսերի տարածվածությունը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում, «ԱրՊՀ Գիտական տեղեկագիր» 2 (20), Ստեփանակերտ, 2009, էջ 42 - 46:
4. Մարգարյան Գ.Գ., ԼՂՏ-ում ժանգասնկերով ախտահարված տեր - բույսերի խմբավորումն ըստ տնտեսական նշանակության, Միջազգային գիտաժողով

նվիրված ԼՂՀ և ՀՀ անկախության հռչակման 20-րդ տարեդարձին, Մերոպ Մաշտոց համալսարան, Երևան, 2011, էջ 649 - 655:

5. Նանագյուլյան Ս.Գ., Մարգարյան Գ.Գ., Նյութեր Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետությունում (ԼՂՀ) հանդիպող ժանգասնկերի վերաբերյալ, ԵՊՀ գիտական տեղեկագիր. բնական գիտություններ, - 2008, 3, էջ 131 - 136:
6. Նանագյուլյան Ս.Գ., Մարգարյան Գ.Գ., Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետության ժանգասնկերի խմբավորումն ըստ տեր - բույսերի, «Հայաստանի կենսաբանական հանդես», 2009, (61). - հատոր 1. էջ 65 - 68:
7. Ульянишев В.И., Микофлора Азербайджана, Баку, Изд-во АН Азерб. ССР, 1959, Т. 2, - 443 с.
8. Ульянишев В.И., Микофлора Азербайджана, Баку, Изд-во АН Азерб. ССР, 1960, Т. 3, - 252 с.
9. Ульянишев В.И., Микофлора Азербайджана, Баку, Изд-во АН Азерб. ССР, 1962, Т. 3, - 276 с.

Таксономический анализ ржавчинных грибов, выявленных на территории НКР
Г.Маргарян

Резюме

Анализ 130 видов ржавчинных грибов в 10 родах и 6 семействах, выявленных в НКР показал, что по числу превосходит семейство *Pucciniaceae*. Идентифицировано 3 рода и 109 видов, принадлежащих к данному семейству. По распространенности, 2 место занял род *Uromyces* /численность 20 видов/. Крайне редки анаморфные виды: всего 3 вида.

Из ржавчинных грибов, выявленных в НКР – 44 вида идентифицированы впервые. Большая их часть распространена по территории республики.

The Taxonomic Analysis of Rusts Revealed on the NKR Territory
G.Margaryan

Summary

The analysis of 130 species of rusts in 10 genera and 6 families in the NKR revealed that the most numerous is the *Pucciniaceae*. There were identified 3 genera and 109 species belonging to this family. On the distribution, the 2nd place is taken by the *Uromyces* /20 species/. Anamorphs are extremely rare: only 3 species.

Among the rusts revealed in NKR, 44 were identified for the first time. Their most part is widespread on the whole territory of the republic.